

גיליון באר ההלכה

סוכות מס' 21

האם מי שקיבל אתרוג במתנה ואח"כ מצא אתרוג יותר מהודר האם יש לו להחליף את

האתרוג שקיבל ולקנות אתרוג חדש עד שליש ממנו

במשנ"ב, ובמה שהארכתי בדין הידור מצוה עד שליש בדעת הרמב"ם בספר דברי עמ"ס ב"ק באריכות יעו"ש.

ב). וגם יש לדון שיש מקום לומר שיקנה אתרוג חדש, וגם שהוא מהודר, מחמת שאין לעשות מצוות חנינם,

הנה בעיקר האיסור לקיים מצוות בחינם, איתא בזוה"ק ריש פרשת תרומה תרומה שמצווה שעושים בלא תשלום הן הולכים לסט"א וז"ל: האי מאן דבעי לאשתדלא במצוה ולאשתדלא ביה בקודשא בריך הוא אצטריך דלא ישתדל ביה בריקנייא ובמגנא אלא אצטריך ליה לבר נש לאשתדלא ביה כדקא יאות כפום חיליה וכו', ואי תימא הא כתיב (ישעיה נה א) לכו שברו ואכלו ולכו שברו בלא כסף ובלא מחיר יין וחלב דהא איהו במגנא ואיהו אשתדלותא דוקב"ה אלא אשתדלותא דאורייתא כל מאן דבעי זכי בה, אשתדלא דקודשא בריך הוא למנדע ליה כל מאן דבעי זכי ביה בלא אגר כלל אבל אשתדולתא דקדושא בריך הוא דקיימא בעובדא אסיר לנטלא ליה למגנא ובריקנייא ובגין דלא זכי בההוא עובדא כלל לאמשכא עליה רוחא דקודשא אלא באגר שלים עכ"ד, ונראה מדברי הזוה"ק דאין ע"ז מצוה.

ובספר אגרא דפקרא לבני יששכר (אות קצט) כתב דמה הלכתא גברותא איכא למשמע מדברי הזוה"ק, חדא דאישתדולא דאורייתא ואישתדלותא למינדע לקודשא בריך הוא יכול למצוה אפילו בחינם ואין צריך להוציא מעות ע"ז בדוקא אבל השתדלות של מעשה המצוות צריך דוקא שיוציא ע"ז מעות ואינו דומה המניח תפילין וטלית שאולין למניח תפילין שלו, וכלן נראה שלא יברך על טלית שאולה, וכתב שעוד נראה מזוה"ק שאם יזדמנו לפניו ב' מצוות מצוה אחת שיצטרך להוציא מעות ואחת בחינם ישתדל באותה שיוציא מעות, והסופי שם עוד שתתבונן בדבר מה שתראה ע"ם הרוב אנשים שאינם מושלמים והם שקועים במדות רעות אשר הם חשודים לעבור על כל התורה משתדלים לעשות המצוות בחינם כגון למול את הבן ושיעלו לתורה תחילה וכמה

א). ראיתי לחכם אחד שליט"א שכתב לדון במי שקיבל אתרוג במתנה ומוצא לקנות אתרוג מהודר הימנו אם נימא דיש לו להחליף האתרוג שקיבל ולהוסיף עד שליש, או דכל הא דאמרו עד שליש היינו דוקא בהיכא שקנה האתרוג, אך כל שקיבלו במתנה תו ל"ש גביה הא [והאי ספיקא הוי למעשה עפימ"ש המ"ב סי' תרנ"ו סק"ה משמ"י דהגר"א זצ"ל]. תו יש לדון בגוונא דקנה אתרוג בחמשה זוזים, אך מחירו האמיתי של האתרוג הינו עשרים זוזים [ואך שהוא מצאו באיזה דרך שתהיה] ושוב מוצא אתרוג מהודר הימנו, היאך משערין בהא לשיעורא דעד שליש, מי נימא דניזיל בהא בתר מאי דשילם בפועל ואם כן נמדד זה לפי חמשה זוזים או דנימא דאזלינן בהא בתר שוויי האמיתי של האתרוג ואם כן נמדד זה לפי עשרים זוז, וצ"ע. ולהיות ויש בספיקות אלו נ"מ למעשה בכמה גוונים, ולא מצינו בפוסקים שידברו מזה. ע"כ חקירתו.

א). ביסוד דין הידור עד שליש במצוה, איתא בגמ' בב"ק דף ט' ע"א בהידור מצוה עד שליש, ואמנם בביאור הידור מצוה עד שליש מצינו כמה ביאורים, א. בר"ח פירש שאם נזדמן לו לולב בסכום מסויים ולולב אחר מהודר יותר עליו להוסיף שליש בדמיו ולקחת לולב נאה, וכן נראה מפירש"י ומהירושלמי בפאה פ"א, ב' בתוס' בב"ק שם ביארו שאם מצא אתרוג כאגוז כמו ששיעורו חכמים ואחד גדול ממנו שליש יקנהו, ג' ברא"ש (פ"א סימן ז') כתב שהשליש הוא בדמים יעו"ש, ובשו"ע סימן תרנ"ו ס"א כתב, אם קנה אתרוג שראוי לצאת בו בצמצום כגון שהוא כביצה מצמצת ואח"כ מצא גדול ממנו מצוה להוסיף עד שליש מלגו בדמי הראשון כדי להחליפו ביותר נאה, ויש מי שאומר שאם מוצא שני אתרוגים לקנות והאחד הדר מחבריו יקח ההדר אם אין מיקרים אותו יותר משליש מלגו בדמי חברו, ומדברי השו"ע דנקט ליה בשם יש מי שאומר משמע שאינו לדינא אלא לחומרא בעלמא, ויעו"ש עוד

קטטות ומריבות עושים עבור זה כשתראה כזאת תדע אשר הם כדים מלאים קיטמא כי אם רצונם וחשקם למצוה הלא כל הארץ לפנייהם לקיים מצות בוראם בצדקה וגמילות חסד וכיוצא.

ועוד כתב שנראה מהזוה"ק שאם ירצה האדם לפעול ע"י מצוה המצוות להעביר ממנו מדות רעות כגון כעס וגאווה ותאוה שמורגל בה וקנאה ושנאה שכל המידות הרעות באים לו מחמת שהשרה על צמו הרוח מסאבא וכשרוצה להעביר ממנו הרוח מסאבא אזי כישקנה איזה מצוה יתן כל מה שביקש ממנו בפעם הראשונה, ועוד שיכין את המצוות ויאמר זה אני מכין למצוה פלונית יעו"ש עוד.

ובעיקר הדברים שאין לעשות מצוות בחינם וכדברי הזוה"ק, כתב בספר טעמי המצוות (פרשת ראה) הביא מהאריז"ל כשהיה קונה דבר מצוה היה נותן למוכרם בכל מה ששאלו ממנו בפעם הראשונה ולא היה מסרב ונושא ונותן במחיר.

ובשו"ת באר משה ח"ה סימן ה' כתב להביא לדברי הפוסקים שכתבו כן וכתב לציין לדברי הגמ' ביומא דף נא ע"ב לגבי הפר של יום הכיפורים אחיו הכהנים אי לאו דקנו בגויה היכי מכפר להו הרי שאם לא שלמו לא מהני, ויעו"ש עוד שציין לדברי הט"ז או"ח סימן שסט סק"ב וג' שאדם מעדיף לעשות מצוות בשכר ולא בחינם יעו"ש

וכה"ג מצינו בשו"ע או"ח סימן נג סכ"ב שכתב שעדיף לקחת שליח ציבור בשכר מאשר לקחת בחינם יעו"ש ואמנם התם הוא מטעם אחר

וכן כתב בספר חרדים בהקדמה למצוות אות ד' י"ז תנאים לקיום המצוות בשלמות שבקיום מצוות אסור לקחת אותם בחינם, וכן כתב בחיי אדם (כלל סח אות טז) וז"ל: לא יעשה מצוה בחינם אלא יקנה אותה בשכר שלם כמו שכתוב (שמואל ב' כד כה) ויאמר המלך וכו' ולא אעלה לה' אלוקי עולות חינם עכ"ד.

וכן ראה בשו"ת קרית חנה דוד ח"ב בחידושים וליקוטים אות ח' שכתב שלא יצטרע האדם על כמה מצוות אשר הוא טורח בהונו בגופו וממונו עד שיגיע לידו המוכחר ביותר כגון מצות אתרוג ולולב ומיניו וכיוצא כי יקרה היא מפנינים וכל המוסף מוסיפין לו שכר שהרי אין בזה שליטה לסטרא אחרא והכל דיליה הוא לעושה המצוה עכ"ד

ובספר מועד לכל חי סימן כג אות מג) כתב להביא מש"כ בספר נוהג כצאן יוסף (דף עט ע"ב) שלפי

הזוה"ק סדר תרומה הוא שלא לברך על האתרוג שלוקחו בחינם דהקליפות יונקים מאותן המצוות הבאות בחינם עכ"ד, ואמנם הוא חידוש גדול שלא יכול לברך על האתרוג

ובשו"ת רביד הזהב ח"ב חאו"ח סימן נא כתב להקשות ע"ד שהרי חזינן לרבנן קשישאי שהיו מקבלים במתנה אתרוגים כשרים ומהודרים והיו מברכים עליהם כראו, וכתב שלענ"ד נראה לומר שלכתחילה מצוה גדולה היא עד מאוד לקיים מצוות בממונו הוא ושכרו אינו כשל הקונה אתרוג בממונו אבל לעיכבוא קאמר, וכתב שכן כתב בספר טהרת המים בשירי טהרה מערכת מ' אות צו בשם הרב יוסף אברהם דף לה ע"ב שהבא לעשות מצוה בחינם כגון שנתנו לו במתנה אינו מקבל שכר מאותה מצוה שמקיים ע"ש.

וכתב ששוב ראה להשדי חמד חלק ה' מערכת מ' כלל קצת, שכתב להביא דברי הגר"ח פלאג"י וכתב עליה דמצד הסברא נראה שלא נאמרו דברים אלו לעכב ולבטל המצוה או הברכה מפני זה אלא שכן ראוי לעשות להראות חבתו בתורה ובמצוות בגופו ובממונו ע"ש, וכתב שם עוד ברביד הזהב דהרי לכאורה גמרא ערוכה היא בסוכה דף מא ע"ב אין אדם יוצא ידי חובתו ביו"ט הראשון של חג בלולבו של חבירו אלא א"כ נתנו לו במתנה ומעשה דרבן גמליאל עם שלשלת הרועים התנאים הגדולים יוכיח שכולם יצאו יד"ח באתרוג של רבן גמליאל וכמ"ש בשו"ע סימן תרנ"ח ס"ג שאם נתנה לו במתנה יצא ידי חובתו ויעו"ש עוד.

וכן כתב בשו"ת רב פעלים (יו"ד ח"ב סימן לה) וז"ל: המ"ב סימן תקפ"ד סק"ח כתב, במטה אפרים ראוי לכל גבר ירא ה' להשתדל שיהיה לו עליה בימים נוראים ואף במקומות שמוכרין מצוות יקנה אותו בדמים כפי יכולתו ואדרבה יש עילוי יותר במצוה שבאים אליו בדמים ממצוה שבאה לו בחנם אין כסף עכ"ל,

ובביאור הלכה סו"ס תרנ"ו בד"ה ועיין לקמן כתב שמצוה לקנות משלו, וז"ל: פרוש דשם איתא שמצוה לכל אחד לקנות אתרוג לעצמו, וכתב המג"א אם אין בידו אלא ה' סלעים וצריך לפדות בנו ולקח אתרוג יקנה אתרוג שזו מצוה עוברת וזו מצוה שאינה עוברת יעו"ש עוד בהיכא שיש לו ליטול לולב של אחר אף שמצוה לקנות משלו מ"מ פדיון הבן קודם, כן כתב בשם הביכורי יעקב.

ג). והנה לענין לקחת ד' מינים ששילם עליהם ממון אבל פחות מהודרים ממה שיש לו בחינם.

וראה עוד בחוות יאיר סו"ס רלב, שכתב שנכון להזהר ליקח מממונו יין לקידוש וד' כוסות וקמח למצה וכל כה"ג אפילו שקיבל בחינם יותר יפה, מ"מ טפי הידור ודקדוק מצוה הוי אם קונה הדבר מכיסו דלא מסיטרא דחינם ואף שמסתברא מילתא יש לנו עוד ראייה מהזוהר עכ"ד, ומבואר מדבריו דאם לאדם יש אתרוג מהודר, אבל הוא בחינם לאו מהודר הוא, ואולם לכאורה מבואר מדברי החוות יאיר דהוא מדינא, ואולם במחצית השקל סימן קלב סק"ב ד"ה מי שיאמר, שכתב בשם ספרי המוסר שמצוה שהיא בחינם אינם חשובה כ"כ, ונראה דהוא לאו מדינא אלא מספרי המוסר, כאילו מוסר והלכה לאו חדא הוא, ואמנם מה שנראה ברור שאינו רק ענין קבלי בעלמא אלא הוא דין.

ובעיקר דברי החוות יאיר, בקיצור שו"ע (סימן קלו ס"י) כתב שמי שאין לו כל הד' המינים מובחרים טוב לו יותר לצאת בשל חבירו עכ"ד, וכן מבואר בשו"ת תשובות והנהגות ח"ב סימן שטו וז"ל: שאלה: יש לו משלו אתרוג כשר בלי פקפוק ויכול לקבל מאחר במתנה ע"מ להחזיר אתרוג נאה ומהודר, על איזה עדיף לברך.

והשיב בזה"ל: מצוה להדר באתרוג נאה שנאמר "זה אלי ואנוהו" ובגמרא ב"ק (ט ב) איתא שמחוייבין להוסיף עד שליש המצוה מלבר או מלגיו ע"ש, ולפי זה תמהני שלכאורה כל אחד חייב לחפש בבית הכנסת האתרוג הכי נאה ולבקש ממנו במתנה ע"מ להחזיר שיקיים המצוה באתרוג הכי נאה כמצותה.

ונראה שבד' מינים מצות התורה לקיימם ב"לכם", ואף שיוצאין במתנה ע"מ להחזיר וחשיב לכם, מ"מ יש הידור שתהא "לכם" בלא תנאי, ויוצאין במתנה ע"מ להחזיר כשאיין לו כסף או בספינה כמעשה דר"ג, שמקיים כה"ג המצוה אף שאין ה"לכם" בהידור, אבל מצוה מן המובחר שתהא שלו לגמרי, וכשם שמצוה להדר באתרוג נאה כך מצוה להדר ב"לכם", והיינו שיהיה שלו ממש ולא לזמן לבד. ולכן ברמב"ם פ"ח דלולב (ה"י) מביא במתנה ע"מ להחזיר ש"יצא" בו, אבל לא פירש שיוצאין בו לכתחילה, וכן בש"ע תרנ"ח (סעיף ד') שיוצאין אם נתנו לו, אבל הידור מצוה בשלו.

אמנם אלו הנוהגין גם לכתחילה על אתרוג של הרב שפיר קעבדי. דטעמם שבחזקתו שמדקדק בכל דקדוקי הלכה, ובשל עצמו אין סומכין דבודאי כשר, אבל מדינא נראה שאם יש לו אתרוג כשר בלי ספק אבל לא כ"כ מהודר ואפשר להשיג נאה בשל אחר, יברך בשלו דמה שזהו שלו זהו גופא הידורו.

וביאור הדבר נראה, דלכם במצוה זו הוא חלק בקיום המצוה, ובמתנה ע"מ להחזיר אף דשלו למצותו הלוא אינו שלו לגמרי לאכלו, ולכן לא מהודר לקיים בו מצות אתרוג, ולכן משובח בגופו עדיף משובח במראה וכמבואר בירושלמי ריש פ"ו דיומא, ולכן שפיר העלינו ליקח שלו אם אין ספק בכשרותו ולא מכוער, אף שיש אחר מהודר שיכול להשיג במתנה ע"מ להחזיר. (ואף שלכאורה אין חיוב לבקש מאחרים לקיים מ"ע. וכמבואר בירושלמי ריש פיאה דאין לו פטור, ורק בפירסומי ניסא חייבין לחזור על הפתחים, אמנם היינו לחזור על הפתחים ממש מפני שמבוזה לשאול על הפתחים לא חייבו למ"ע, אבל לבקש במתנה ע"מ להחזיר לא מבוזה ולא חשיב נצרך לבריות וחייב לבקש כשאיין לו אתרוג). עכ"ד

וכדבריו כן נראה באליה רבה סו"ס תרנ"ח שכתב בשם קיצור השל"ה שיש לזיהר עד למאוד שלא ליטול מחבירו ביום הראשון אפילו אם הוא מתנה ע"מ להחזיר ומשמע שהוא חסרון בלכם, ואמנם בא"ר דחה דבריו וכתב

ובשו"ת משנה שכיר חאו"ח סימן קפא, כתב להביא מח' הקיצור שו"ע ובחיי אדם, וכתב שם שכל הטעם שהחיי אדם הוא משום שאנשים לא בקיאים להקנות, ומאידך יש הידור של לכם, וסיים עוד שאמרו ניחא ליה לאיניש למעבד מצוה בממוניה וגם כאן נוח לו לעשות מצוה בממונו מלקח בחינם ויעו"ש עוד.

ואמנם מצאתי בשו"ת חכם צבי (סו"ס מה) שכתב שמי שיש בידו אתרוג שאינו מהודר ואח"כ הגיע אליו בחינם אתרוג מהודר צריך לברך על היפה ועל המהודר ויוצא בו ידי חובתו אפילו אם כבר לקח בידו את האתרוג שאינו מהודר לברך עליו עכ"ד, ולפי"ז יש לדון דדוקא היכא שהוא בחינם, אבל לשלם כסף אין ראייה.

ואמנם יש לעיין בעיקר דבריו שיכול להניח את האתרוג שאינו מהודר בידיו, הרי קימ"ל דאין מעבירין על המצוות, ויש להאריך עוד בזה בפנ"ע.

ובשו"ת בתורה לשמה סימן נ', כתב הבא"ח בזה"ל: והלכתא אחריתי אגב אורחאי אמינא לכו כי ע"פ דברי זוה"ק הנז' שהפליג בשבח המצוה שאדם קונה בממון עד שאמר בדרך ההפלגה בזה"ל, אבל אשתדלותא דקב"ה דקיימא בעובדא אסיר לנטלא ליה למגנא וברינקייא וכו' הנה מזה יש לנו ללמוד ענין אחר שאם האדם קנה אתרוג כשר קודם יום טוב כדי ליטול אותו ביום טוב ואח"ך שלחו לו במתנה חלוטה אתרוג אחר מעיר אחרת ונעשה אצלו שנים לא יברך הוא אלא על

אביו לוקח לו לולב ותנן נמי היכן מצענעים בהודו ואנא וכו' יעו"ש עוד.

ועוד יש לדון מהו בהפקר, האם הוא בכלל חנינם או לא. וכן מה הדין באתרוג של שנת השביעית שהרי יש מעליותא לקחת אתרוג של שנת השביעית כמו שאמרו חז"ל "הואיל ואיתעביד בה מצוה חדא ליתעביד בה מצוה אחריית" ולכן יש מעלה לקחת אתרוג של שביעית ומקור האי דינא במה שאמרו חז"ל איתא בגמ' בברכות דף לט ע"ב רב אמי ורב אסי כי הוה מרתמי להו ריפתא דעירבוא מברכין עליה המוציא לחם מן הארץ אמרי הואיל ואתעביד ביה מצוה חדא נעביד בה מצוה אחריית ע"כ, וכע"ז איתא בגמ' בשבת דף קיז ע"ב רבי אמי ורבי אסי כי מיקלע להו ריפתא דעירובא שרו עלויה אמרי הואיל ואיתעביד בה חדא מצוה ליתעביד בה מצוה אחרינא עכ"ד, וכן מבואר לגבי אתרוג מדברי הגר"י זילברשטיין שליט"א בחשוקי חמד עמ"ס ב"ק דף ט' ע"ב, שכתב לדון באחד שיש לו ב' אתרוגים אחד מהודר ויפה מחו"ל ואחד אתרוג פחות מהודר מאר"י והסיק שיקח את היותר מהודר, אבל עכ"פ מוכח דהיכא שהאתרוג הוא משביעית יש בו מעליותא כנ"ל, ועוד בכל גדר הדין הואיל וכו' ראה מה שהאריך בזה הגאון רבי יו"ט זינגר שליט"א בספר מעדני יו"ט ח"ג סימן טו, ובקובץ מה טובו אוהליך יעקב חלק טז במאמרו של הגאון רבי יהודה שטנר שליט"א. ומ"מ

ותבנא לדינא: אדם שלוקח מחבירו אתרוג יותר מהודר כגון אתרוג מרוקאי לברך עליו האם ראוי לעשות כן דהא סו"ס הוא בחינם ולא מקח הוא, יש פוסקים שכתבו שלא יברך עליו, ואמנם מנהג העולם לברך עליו וכמ"ש בילקו"י שהרי סו"ס אדם שמח בכזה אתרוג, ויש להוסיף דכ"ש אם אדם נוטל אתרוג ממרוקו שיש עליו מסורת ומברך עליו ולא מברך על אתרוג שלא מבורר המסורת שלו, ויכול להיות שהוא מורכב, ואולם כ"ז במקרה הנ"ל אבל אם יש לו גם אתרוג ממרוקו לדוגמא ושילם עליו ממון הרבה וחבירו יש לו אתרוג יותר מהודר, אבל שניהם מהודרים עדיף ליטול את שלו לפי דברי הזוה"ק, ואולם לפי דברי הפשט נראה דהיכא שיש לו כבר אתרוג אבל רוצה אתרוג מהודר ביותר, יכול ליטול גם את חבירו, אבל לדינא נראה דבכה"ג עדיף שלא יברך עליו.

ולענין החקירה הנ"ל נראה דכיון שיש ענין לקנות אתרוג שיהיה שלו, ממילא כ"ש שיש דין להדר באתרוג, ועיין.

אתרוג שקנה בדמים ואף על פי שאתרוג הב' שבא לו במתנה הוא הדור יותר ומשובח מאד, וארו"ל הדור מצוה עד שליש עכ"ז יתרון זה שיש באתרוג שקנה בדמים הוא עדיף טפי ויברך עליו אך מאחר שאתרוג הב' הוא הדור הרבה יטלנו אחריו ויעשה בו נענועים ועכ"ז הנענועים של ההלל והקפות יעשה באותו שקנה בדמים וכל זה לדידיה אבל לאחרים שרוצה ליתן להם במתנה ע"מ להחזיר ודאי אותו ההדור עדיף. עכ"ד, ומדברי הבא"ח מוכח דהטעם שהוא מצוה בחינם.

ואמנם בילקו"י (ארבעת המינים תש"פ עמ' תצט) כתב להוסיף בזה עוד טעם שהוא משום חיבת המצוה שחביב לו מה ששילם עליו ממיטב כספו ומרגיש שמחה יותר, ולפ"ז כתב שאם האתרוג השני מהודר יותר מאוד שלבבו חומר עליו רשאי לעשות כן.

ואמנם יש להעיר שמדברי הבא"ח שלא הביא טעם זה, ולפ"ז סו"ס יש לומר שיטול את האתרוג ששילם עליו, ומיהו ראיתי אח"כ בהמשך דברי הילקו"י שהביא שמרן הגר"י ש אלישיב מיאן לקבל מגבירים גדולים ואתרוגים מהודרים מאוד שקנו לכבודו בממון רב וביקש לשלם ואמר שמעדיף לקיים מצות ולקחתם לכם בהידור רב, והקשה הרי סו"ס הרי הוי שלו לכל דבר, וכתב ששמא י"ל שסו"ס על מה ששילם מתקיים בפשוטו ולקחתם לכם אבל זה חידוש, ומ"מ ציין בזה למש"כ בספר כפות תמרים (סוכה דף מא ע"ב) שמהפסוק ולקחתם לכם נראה שהוא לשון קנייה דהיינו מקח, וכתב שבע"כ טעמו של הגריש"א הוא משום חביבות, וזה לא נראה.

ואיתא במשנה בסוכה דף מא ע"ב שרבן גמליאל קנה אתרוג באלף זוז, ועיין עוד בספר ראשית חכמה בפרק המצוות שער חמישי אות ב' במש"כ לבאר בזה.

ואולי יש לבאר שמה שאסור לקחת הד' מינים בחינם, משום שיש אנשים שסומכים על אתרוגי הקהל, וכמ"ש בפלא יועץ (ערך סוכה) וז"ל: ועוד יש מצות הנלוות ונעשות בחג הסוכות כגון נטילת לולב ועשיית הנענועין בשעת ברכה ובהלל והקפת התיבה באמירת הושענות עם ד' מינין שבידו והם דברים העומדים ברומו של עולם ובני אדם מזלזלין בהם שי שמקומות שאף מי שהשיגה ידו ליטול לולב לעצמו אינו נוטל רק סומך על לולב הקהל, ואף מי שנוטל לולב אינו עושה נענועים שסוברים שאין זה אלא מנהג חכמים וחסידים ולא ידעו שזו עיקר מצוה דהא תנן סוכה מב: קטן היודע לנענע